

prof. dr. sc. Mirko Valentić **(19. rujna 1932. – 18. siječnja 2025.)**

Dragi Mirko, dragi prijatelju!

Tuga je velika onoliko koliko je duboko prijateljstvo. Naše je prijateljstvo bilo duboko. Gradili smo ga i nje govali gotovo četiri desetljeća. Zato ti najbolje znaš koliko je moja tuga velika. Ona je, nažalost, cijena istinskog prijateljstva. Znao sam čitavo vrijeme da će neminovno doći ovaj trenutak kada ću ti posljednji put reći „zbogom”.

Upoznali smo se negdje u ovo vrijeme davne 1987., dakle prije ravno 38 godina. Naš prvi susret bio je u kafiću s onom dotrajalom samtastom smeđom garniturom u Institutu za historiju radničkog pokreta u Opatičkoj 10. Tamo smo popili našu prvu zajedničku „kafu” i započeli priču o Vojnoj krajini. Bila su to još uvijek itekako željezna vremena i danas se previše olako zaboravlja da te osamdesete godine nisu bile bezbrižne ružičaste predratne godine. Sama činjenica da su se na kavi našli jedan Nizozemac kojega zanima hrvatski nacionalizam i jedan od rijetkih hrvatskih povjesničara koji nije bio član Komunističke partije bila je, kako si sam znao reći, krajnje suspektna. Ipak si se usudio politički izložiti. No, izgleda da će mladi povjesničar sa Zapada sa, citiram, „tipičnim predmarksističkim stajalištima”, u tadašnjoj Hrvatskoj moći napraviti profesionalnu karijeru, i to pod tvojim mentorstvom, bili su naravno nikakvi.

Onda se, međutim, dogodio nevjerojatan preokret. Ispostavilo se da nije dotrajala samo garnitura Instituta, već kompletni politički poredak. Napokon je tvoja voljena Hrvatska izborila svoju nezavisnost i izašla iz povijesnog tunela. Rađanje samostalne države bilo je popraćeno preporodom hrvatske historiografije. Ti si bio jedan od ključnih nositelja tog preporoda. Teško je nabrojiti sva tvoja dostignuća kao vrsnog znanstvenika na području hrvatske povijesne znanosti. Tvoj je opus toliko raznolik i velik da je gotovo nemoguće obuhvatiti sve. Zato ću izdvojiti samo tvoje remek-djelo: Hrvatski institut za povijest, našu kuću u Opatičkoj 10. Oduvijek si imao posebno istančan njuh za zanemarene teme hrvatske historiografije: gradišćanski Hrvati, Hrvatsko-slavonska vojna krajina, Vlasi, hrvatska latinistička historiografija, Hrvatska na tajnim zemljovidima. Bio si pravi pionir, ledolomac. Otvorio si nove teme i time pokrenuo nova znanstvena istraživanja i prije negoli si preuzeo kormilo Instituta. Usporedimo li, metaforički, a znamo da si volio metafore, povijesnu znanost s cestogradnjom, onda većina povjesničara marljivo i pedantno slaže kamenčiće veće ili manje trase. Manji broj na taj način uspijeva složiti solidnu pristupnu cestu, a rijetki su oni koji se usude graditi ceste preko mostova i kroz tunele.

Za taj treći slučaj valja imati, osim, naravno, znanja, i viziju i pregovaračke sposobnosti, strpljenje, šarm i energiju. Ti si sve to imao i tako je Hrvatski institut za povijest postao tvoja glavna ostavština. Stvorio si znanstvene odjele koji su zajedno pokrivali cjelokupnu hrvatsku povijest i otvorio podružnicu u Slavonskom Brodu. Zaposlio si mlade povjesničare, svoje „mlade jablanove”, kako si ih odmilja zvao, tako da je Institut ubrzo postao najvećom znanstvenom ustanovom na području humanističkih znanosti. Pokrenuo si izdavačku djelatnost, Biblioteku Hrvatska povjesnica, u kojoj su ti „mladi jablanovi” mogli objavljivati svoje radove. Isto tako ključan je bio tvoj doprinos u stvaranju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, osobito u pokretanju studija povijesti, koji je iznjedrio nove generacije povjesničara. Mnogi od njih započeli su svoju karijeru u Institutu. Neumorno i predano si radio

i gradio, plivao protiv struje ako je trebalo, da se ti tvoji projekti ostvare, i na taj si način zauvijek zadužio hrvatsku historiografiju. Te devedesete godine, odnosno tvoj mandat kao ravnatelja do kraja 2002., bile su, prema mišljenju mnogih bivših, ali i sadašnjih kolega zlatne godine Hrvatskog instituta za povijest. Iako su i te godine ponajprije zbog rata bile teške, protkane su i lijepim i plemenitim trenucima kojih se vrlo rado sjećam.

Naše smo razgovore, otkako si 1991. godine postao ravnateljem, vodili u kabinetu Isidora Kršnjavog. Udobno smješteni u kožnoj fotelji ili dvosjedu, pili smo „kafu” i, ako je bilo kasnije poslijepodne, čašicu konjaka ili viskija. Okruženi velikanima europske književnosti i njihovim glavnim protagonistima, razgovarali smo o najrazličitijim temama, od stare Ilirije i Japoda do Vincenta van Gogha i njegovih suncokreta. O tvom rodnom zavičaju u Bosni i mom u Nizozemskoj. Pa i o Dinamu i Ajaxu. Naučio sam iz prve ruke od znalca što znači „divaniti”, što znače „dočekuša” i „razgovoruša”. „Sikterušu” ti i ja nikada nismo popili. Bili su to lijepi razgovori i nikada mi nije dosadilo slušati tvoje priče. Znao si reći da si „najozbiljniji kad se šališ”, i još uvijek mi u ušima odjekuju tvoje izreke poput „povijesni tunel”, „stara dama Europa”, „zagrljaj od kojeg pucaju kosti”, „paprika u znanstvenom članku” i „tako mi je grah pao”. Ima takvih tvojih britkih i duhovitih, rekao bih antologijskih izreka naravno još, a svi koji su te poznavali znaju na što mislim.

Danas naša kuća, tvoja ljepotica u Opatičkoj 10, nalikuje na zarasli i uspavani dvorac iz bajke o Trnoružici u kojem je ostala zarobljena naša muza Klio. Sigurno bi te rastužilo da si to vidio.

Dragi Mirko, bio si i uvijek ćeš ostati moj mentor. Njemačka riječ za mentora glasi „Doktor-Vater” i ona zapravo najbolje izražava što mentorstvo znači, odnosno što bi ono trebalo značiti. Ti si mi svojim primjerom pokazao koliko veliko hrvatsko srce može biti i od čega je doista satkana hrvatska gostoljubivost.

Zadnji put smo se u normalnim okolnostima našli prije nepuna dva mjeseca. Dogovorili smo se tada da ćemo uskoro ići na „kafu” i čašu Hennessyja u kafić u našem kvartu i popričati o vojnokrajiškim aktualnostima. Tvoja sinteza i moja najnovija arhivska otkrića. Djelovao si mi kao uvijek. Duhovit i oštrouman. Mladoliki devedesetogodišnjak koji je na neobjašnjiv način uspio izbjeći starenje. No onda su mi, odjednom, počele stizati loše vijesti. Jedna za drugom, i sada, u subotu ujutro, ona najgora. Koliko god se pripremao za tu najtužniju vijest, ona me ipak zatekla nespremnog.

Tuga je velika onoliko koliko je duboko prijateljstvo. Siguran sam da isto misle svi u čijim ćeš sjećanjima biti i ostati. Tuga u njihovim srcima velika je kao njihova ljubav. Kod tvoje obitelji i rodbine, kod tvojih prijatelja, tvojih kolega, tvojih bivših studenata, i kod svih koji su te poznavali i poštovali, kod svih koji znaju kakav si čovjek bio.

Zbogom Mirko, zbogom prijatelju, hvala ti za sve što si učinio, neka ti je laka hrvatska zemlja koju si toliko volio.

Alexander Buczynski